

نظام حقوقی حاکم بر حفاظت از محیط زیست دریایی

دکتر پیمان حکیم زاده خوبی

استادیار، دکتری تخصصی حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تبریز، ایران

شهرلا ستوده

پژوهشگر دوره دکتری تخصصی حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد پردیس ارس، ایران - عضو انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد.

فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 - 1477

نمایه در SID, Noormags, ISC,
Magiran, Ensani, GoogleScholar
www.jaml.ir
سال سوم، شماره دوازدهم،
صفحات ۶۱-۵۰

چکیده:

بهره مندی از محیط زیست سالم یکی از حقوقی است که در قالب نسل سوم حقوق بشر بررسی می‌شود. نهضت حمایت از محیط زیست در عرصه بین المللی به بیش از نیم قرن قبل بازمی‌گردد و حفاظت از محیط زیست در عرصه بین المللی دارای آن درجه از اهمیت است و اقدامات بین المللی تا جایی پیش رفته که حتی نهادهای قضایی غیر دولتی در حمایت از محیط زیست خواستار مجوز برای رسیدگی به مسائل زیست محیطی شده اند. متأسفانه تا دهه ۵۰ میلادی، دریاهای بعنوان مناطقی برای دفع مواد زائد تلقی می‌شدند و با توسعه تجارت جهانی از طریق دریاهای و افزایش حمل و نقل دریایی و همچنین جابه جایی مواد آلی از طریق دریا آلودگی در دریا و اهمیت حفاظت از محیط زیست دریایی، بیشتر مد نظر جوامع بین المللی قرار گرفت و در این راستا سازمان‌های بین المللی در صدد برآمدند نظام خاصی برای حمایت و حفاظت از محیط زیست دریایی را دنبال کنند. بنابراین دولتها و سازمان‌های تخصصی از طریق کنفرانس‌ها، اعلامیه‌ها و نشست‌های بین المللی خود را متعهد می‌سازند که اقداماتی در این حوزه انجام دهند.

واژگان کلیدی: حفاظت، صلاحیت، محیط زیست دریایی، کنوانسیون حقوق دریاهای آلودگی.

طبقه‌بندی JEL: فقه - حقوق - جزا و جرم شناسی - حقوق بین الملل - حقوق خصوصی

تعیین و تعریف دقیق آلودگی به سبب عدم دسترسی به اطلاعات علمی و به روز در زمینه‌ی زیست محیطی کاری سخت می‌باشد چون پیش بینی و میزان آلودگی و نوع آلودگی و عواقب آن متغیر می‌باشد. وجود مقداری زیاد مواد جامد یا گاز و مایع احتمال دارد در محیط‌های گوناگون، آلودگی‌های مختلف ایجاد نمایند. براساس ماده ۱ کنوانسیون آلودگی فرامرزی، آلودگی یعنی افزودن مستقیم و یا غیر مستقیم هر نوع مواد یا انرژی در محیط زیست به وسیله انسان که در نتیجه آن در طبیعت سلامت بشر را با خطر مواجه می‌سازد و به منابع حیاتی و زیستی و سیستم حیات زیان وارد کند و به امکانات و بهره‌برداری‌های قانونی صدمه بزند. همچنین، گروه مشترک متخصصین امور علمی آلودگی دریاهای ۱۹۶۹ تعریف آلودگی محیط زیست دریایی را بدین صورت بیان می‌نماید که آلودگی، افزودن مستقیم یا غیر مستقیم مواد یا انرژی به محیط زیست دریایی به وسیله بشر که سبب ایجاد آثار زیانباری که به منابع زنده صدمه وارد نماید و سلامت بشر را به خطر بیندازد، افزون بر آنکه، در ماده ۲ کنوانسیون مارپل ۱۹۷۳ در تعریف آلودگی آمده است که هر ماده‌ای که به دریا وارد شود و خطراتی برای انسان داشته باشد و به منابع زنده و حیات دریایی صدمه بزند و مانعی برای استفاده مشروع از دریاهای ایجاد نماید، سبب آلودگی می‌شود (فتحی، ۱۳۹۴: ۱۹-۱۸).

۳-۱- تاریخچه حقوق بین المللی محیط زیست

از ابتدای تاریخ حقوق بین الملل محیط زیست زمان زیادی سپری نمی‌شود اما با حقوق مدرن تلاش‌های جهانی، منطقه‌ای و چند جانبه از طریق رژیم معاهداتی، ایجاد حقوق از طریق رویه قضایی و حقوق نرم صورت پذیرفته است. افزایش معاهدات، کنوانسیون‌ها و پروتکل‌ها در حمایت از محیط زیست بین المللی با دیدگاه فرامرزی و جهانی می‌باشد و مانند گذشته نمی‌باشد. در حال حاضر و حتی در یک ربع قرن گذشته دولت‌ها بیش از ۲۵۰ سند محیط زیستی بین المللی را اجرائی نموده‌اند و تقریب ۱۰۰۰ سند در این حوزه را مقرراتی نموده‌اند، حقوق محیط زیست مدرن بر طبق عرف تکامل یافته است و به دنبال گسترش در حقوق نرم در نهایت هنجارها و اصول آن به رسمیت شناخته شده است که رشد حقوق بین الملل محیط زیست سبب تصویب قطعنامه‌های بسیاری از طریق مجمع عمومی و شورای امنیت و دیگر نهادهای تخصصی سازمان‌های بین المللی شده است اما حمایت جهانی از ماهیت محیط زیست به طور پراکنده در جهان در پدیده‌های اتفاق افتاده اخیر هنوز ابتدایی می‌باشد (تقی زاده، ۱۳۹۳: ۷۹).

۱- مقدمه

محیط زیست دریایی از اهمیت‌های بسیار اقتصادی، سیاسی، استراتژیک، اجتماعی و امثال آن را دارا می‌باشد و حفاظت از آن برای جامعه بین المللی بسیار ضروری می‌باشد. یکی از راه‌های حفاظت از محیط زیست دریایی، منع برخی از رفتارهای آلوده کننده و سعی در راستای بهبود و بهسازی محیط آلوده می‌باشد که مستلزم تصویب مقررات داخلی و قواعد بین المللی می‌باشد. امروزه خطر بزرگی که بشر از ناحیه مشکلات زیست محیطی احساس می‌نماید، نه تنها آرامش و امنیت زندگی او را برهم زده بلکه موجودیت او را هم در معرض تهدید و خطر قرار داده است. بنابراین در کنار مشکلاتی که بشر در حال حاضر دارد، فاجعه بهم خوردن تعادل زیست محیطی یکی از مسائل مهم در این باره می‌باشد که آلودگی‌های محیط زیست به ویژه آلودگی دریاهای یکی از مسائل تهدید کننده هستند که بشر در حال حاضر با آنها مواجه می‌باشد. حمایت و حفاظت از محیط زیست به عنوان یکی از ارزش‌های اصلی و اساسی در سطح بین المللی است به طوری که حق بر محیط زیست سالم در کنار سایر ارزش‌ها قرار گرفته است. در تحقیق پیش رو برآنیم که نظام حقوقی حاکم بر حفاظت از محیط زیست دریایی را مورد بررسی قرار دهیم.

۱- کلیات

در تحقیق پیش رو به بررسی آلودگی زیست محیطی و نظام حقوقی حاکم بر حفاظت از محیط زیست دریایی می‌پردازیم.

۱-۱- محیط زیست دریایی^۱

محیط زیست دریایی که اخیراً مورد توجه بسیاری در عرصه بین المللی و قوانین داخلی کشورها قرار گرفته است بخشی از اکوسیستم بین المللی است که شامل دریاهای، اقیانوس‌ها و انشعابات آنها می‌باشد. علاوه بر اینکه، تمام آنچه اقیانوس‌ها و دریاهای دربر می‌گیرند از موجودات زنده و دیگر منابع را شامل می‌شود. بنابراین محیط زیست دریایی شامل سطح، فضای فوقانی، آب‌های زیرسطحی، بستر و زیر بستر دریاهای و اقیانوس‌ها، تمامی موجودات زنده دریایی، صخره‌های مرجانی، دریاچه‌های نمک متصل به دریا، دهانه رودخانه‌ها و دریاهای بسته و نیمه بسته می‌باشد (Almutair, 2016: 63).

۱-۲- آلودگی زیست محیطی

¹ - Marine environment

۴-۱- اهمیت حفاظت از محیط زیست دریایی

در اغلب فعالیت‌ها و اقدامات موثر بر روی کره زمین آثار عام الشمول و فراگیری بر طبیعت وارد می‌شود و اختصاص به یک نقطه یا کشور خاص ندارد هرچند احتمال دارد اقدامات جزئی یا منطقه‌ای خاص نیز نمود بیشتری داشته باشد لذا در مجموع آثار زیانبار تخریب محیط زیست گریبانگیر کل جامعه بشری اعم از نسل موجود و نسل‌های آینده خواهد بود به این جهت محیط زیست، میراث مشترک بشریت می‌باشد و به همین علت بود که پیش نویس طرح جرائم علیه صلح و امنیت بشری مصوب ۱۹ ژانویه ۱۹۹۱ در ماده ۲۶ صدمات عمدی و شدید به محیط زیست را از جمله جرائم علیه صلح و امنیت بشری تلقی می‌نمایند (برزگر، ۱۳۹۷: ۹).

در حال حاضر حق بر محیط زیست یکی از توسعه یافته‌ترین حقوق همبستگی تلقی و به وسیله قوانین اساسی بسیاری از کشورها شناسایی شده است و در حقیقت حق بر محیط زیست به سبب اصل اول اعلامیه استکهلم ۱۹۷۲ مورد تصویب قرار گرفته است. ارتباط بین حقوق بشر و حمایت از محیط زیست از امور قطعی می‌باشند که در کنفرانس استکهلم وضع گردیده است (شهادانژاد و همکاران، ۱۳۹۹: ۷۱).

ایضاً اینکه، حق بر محیط زیست سالم بعنوان یک حق اساسی و بنیادین جای خود را در مجموعه حقوق بشر باز کرده است. توجه ویژه به این حق سبب شناخت ظرفیت‌های حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی شده است. حق بر محیط زیست بعنوان بخشی از حق حیات، حق به زندگی با استاندارد، حق به بهداشت، حق به هوای سالم، حق به علائق و ویژگی‌های فرهنگی مورد توجه قرار گرفته و در درون نسل اول حقوق بشر گسترش یافته است که در این راستا، حق بر محیط زیست بعنوان یکی از اصلی‌ترین حقوق بشر شناخته شده است (همان منبع).

۲- آلودگی محیط زیست دریاها^۲

در این قسمت به منابع آلوده کننده‌ها، تاثیرهای زیست محیطی، صلاحیت دولت‌ها و دیگر موارد در این خصوص می‌پردازیم.

۴-۲- منابع و منشا آلاینده و اثرات هر یک بر محیط زیست دریایی

آلودگی در دریا به چند طریق وجود دارد که آلودگی در دریا، آلودگی در خشکی و آلودگی از طریق هوا می‌باشد. همچنین بعضی آلاینده‌ها هستند که به دست انسان به دریا وارد می‌شوند. همچنین در ارتباط با آلودگی از طریق هوا شاید بتوان گفت آب آلوده پس از باران‌ها را که از چند منطقه مختلف رد می‌شوند یکی از آلوده کننده‌ها از طریق هوا می‌باشند که به دریا ریخته می‌شوند.

آلودگی در دریا که چهار منبع عمده در این حوزه وجود دارد که از جمله کشتیرانی، تخلیه مواد زاید، فعالیت‌های بستر دریا و منابع آلودگی مستقر در خشکی و جو است. آلودگی دریایی تا حدودی نتیجه عملیات معمولی کشتی‌ها می‌باشد. کشتی‌هایی که با موتور دیزل نفتی کار می‌کنند و نیز دودهایی که آن‌ها به هوا می‌فرستند در نهایت به دریا باز می‌گردد. بعضی از کشتی‌های غیر نفتکش نیز از مخازن سوخت برای پر کردن آب موازنه استفاده می‌نمایند و این آب‌های آلوده به نفت را قبل از بارگیری مجدد به دریا می‌ریزند. همچنین، برخی از کشتی‌های هسته‌ای نیز می‌توانند منشا آلودگی باشند، کلیه کشتی‌ها با هر سوختی که کار کنند، چنانچه زباله‌ها و فاضلاب خود را مستقیماً به دریا بریزند سبب آلودگی می‌شوند (جعفری مساعد، ۱۳۸۸: ۵۱).

همچنین، انواع اصلی مواد زایدی که به دریا ریخته می‌شوند شامل مواد رادیواکتیو، مواد بدون مصرف نظامی، ضایعات تصفیه خانه‌ها، فاضلاب و مواد زاید کارخانه‌های صنعتی می‌باشد که حاوی انواع عناصر آلوده کننده آب می‌باشند که تخلیه مواد زاید برعکس کشتیرانی حالت عمدی دارد و معمولاً می‌تواند مأموریت اصلی کشتی حامل مواد زاید باشد و به این سبب است که تخلیه مواد زاید در حقیقت ادامه آلودگی ایجاد شده در خشکی است. افزون بر آنکه، در ارتباط با فعالیت‌های بستر دریا آلودگی عمدی در تاسیسات اکتشاف و بهره برداری نفت و گاز در بستر دریاها کم مشاهده می‌گردد مگر در زمینه ریزش ضایعات داخلی و پس مانده‌های صنعتی و مقدار اندکی مواد زاید نفتی و شیمیایی، اما آلودگی غیر عمدی یا تصادفی ممکن است در اثر انفجار تاسیسات، تصادم کشتی‌ها با این تاسیسات، ترکیدن لوله‌ها به سبب فرسایش طبیعی یا برخورد اشیایی مثل تورهای ماهیگیری باشد. مقداری از آلودگی نیز ممکن است بر اثر استخراج کلوخه‌های منگنز در بستر بین المللی دریاها به وجود بیاید (زمانی، ۱۳۸۸: ۱۰۲-۱۰۱).

² - Environmental pollution of the seas

آلودگی افزایش پیدا می‌کند که اثرات نامطلوبی بر تعادل محیط زیست دریایی وارد می‌سازد که برخی از آن‌ها غیر قابل جبران می‌باشند.

۳-۲- صلاحیت دولت‌ها در زمینه آلودگی دریاها

صلاحیت اجرای قواعد و مقررات مربوط به محیط زیست دریایی می‌تواند توسط دولت‌های صاحب پرچم، دولت‌های ساحلی و دولت‌های صاحب بندر به درجات مختلف و حسب منبع آلودگی و محل وقوع نقض یا خسارت وارد به محیط زیست اعمال شود. آلودگی محیط زیست دریاها براساس کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها^۳ در حیطه صلاحیت و رسیدگی دولت‌های صاحب پرچم قرار دارد و براساس مفاد ماده ۲۱۷ این کنوانسیون دولت‌های صاحب پرچم در صورت وجود هرگونه نقض در زمینه محیط زیست دریای آزاد به موضوع رسیدگی و در صورت نیاز می‌توانند از سایر کشورها درخواست همکاری نمایند. کشور صاحب پرچم براساس قوانین دادرسی خود مسئله را مورد رسیدگی قرار داده و گزارش اقدامات خود را به سازمان‌های بین المللی ذیصلاح و هرکشوری که درخواست نماید ارائه خواهد نمود. (حکیم زاده، ۱۳۹۶: ۱۱).

۴-۲- پیشگیری از آلودگی محیط زیست دریایی

آلودگی دریاها از مسائل جدید در عرصه حقوق بین الملل دریاها می‌باشد که دریاها طبق ماهیت خود مکان مناسبی برای ارتکاب برخی اعمال مجرمانه می‌باشند. آزادی‌های موجود در دریاها علی‌الخصوص در منطقه دریای آزاد به همراه اصل صلاحیت دولت صاحب پرچم امکان سوء استفاده از این موارد را ایجاد نموده است. افزایش آلودگی محیط زیست دریاها به تهدیدی علیه امنیت دریاها و کشتیرانی مبدل گشته است که جامعه بین المللی سعی می‌کند با اتخاذ تدابیر و اقدامات پیشگیرانه به مبارزه با آلودگی در دریاها بپردازد اما تصویب کنوانسیون و موافقتنامه‌ها تاکنون موفق به مقابله با این امر نشده‌اند. وجود چنین مشکلات و موانعی می‌باشد که دولت‌ها را به اندیشه جرم انگاری اعمال مثل آلوده سازی محیط دریای آزاد مواجه می‌سازد تا بتواند به مبارزه با این پدیده بپردازد. از طریق جرم انگاری آلودگی دریاها فرصت حمایت و حفاظت از این محیط فراتر از تعهدات مبتنی بر کنوانسیون‌ها فراهم خواهد شد لذا قدرت بازدارندگی حقوق کیفری و ضمانت اجراهای کیفری بیشتر از

ایضاً اینکه، منبع دیگری که بسیار مهم است و حدود سه چهارم از آلودگی دریایی است وارد شدن مواد آلوده کننده مستقر در خشکی به دریا است. این آلودگی‌ها شامل فاضلاب، پس مانده‌های صنعتی که مستقیماً و یا به طرق رودخانه‌ها وارد آب دریا می‌شوند.

به دیگر سخن، برای شناسایی آلاینده‌ها و اثرات هریک باید نوع آلاینده‌ها مشخص شود که از جمله فاضلاب، هیدروکربن‌های نفتی، رسوبات، ضایعات خطرناک، مواد سمی و تجزیه اتمسفری می‌باشد که بسته به فعالیت‌های صنعتی و توسعه در هر منطقه نوع و میزان آن‌ها با یکدیگر متفاوت است. همچنین، ماهیت و شدت اثر هریک از آلاینده‌ها متناسب با میزان تاثیر بر زنجیره غذایی، سلامت عمومی، منابع ساحلی و دریایی شامل تنوع گونه‌ای و مزایای اقتصادی و اجتماعی معین می‌شوند. لازم به ذکر است ایران که جزء گروه کشورهای در حال توسعه می‌باشد یکی از مهمترین آلاینده‌ها در حوزه فاضلاب می‌باشد. ایضاً اینکه، توسعه صنایع دریایی و توسعه سایت‌های عملیاتی در مناطق ساحلی که به جهت دسترسی آسان به دریا و تسهیل در پشتیبانی عملیات دریایی می‌باشد، نه فقط سبب افزایش فاضلاب صنعتی گردیده بلکه رشد جمعیت را به همراه دارد که اثرات سوء فاضلاب را شدت داده است. تخلیه فاضلاب به دریا می‌تواند سلامت عمومی را چه از طریق تماس با آب‌های آلوده و یا استفاده از ماهی‌های آلوده به خطر بیندازد و همچنین، تخلیه فاضلاب تصفیه نشده سبب اثرات سوء طولانی مدت روی اکولوژی اکوسیستم‌های حساس ساحلی به سبب تأثیر مواد مغذی و دیگر آلاینده‌ها می‌شود. عامل دیگر ورود فاضلاب، تعداد رو به افزایش کشتی‌ها و شناورها می‌باشد. علاوه بر آن، در محیط زیست دریایی دارای ذخایر نفتی، هیدروکربن‌های نفتی از اهمیت بسیاری دارا می‌باشند که این مناطق فعالیت‌های بسیاری برای اکتشاف، استخراج، حمل و بارگیری انجام می‌گیرد که هریک دارای اثرات محیط زیستی می‌باشند. مضاف براینکه، رسوباتی که توسط رودخانه‌ها به اکوسیستم‌های دریایی و ساحلی حمل می‌شوند آلاینده برای محیط زیست دریایی می‌باشند (نجفی نسب، ۱۳۸۶: ۴-۱).

۲-۲- تأثیرهای زیست محیطی آلودگی دریایی

بروز آلودگی به محیط زیست، حیات آبریان، حیوانات و نیز پرندگان را پر مخاطره می‌سازد. آلودگی محیط زیست دریاها در حال حاضر یکی از بحران‌های اساسی در سطح جهان می‌باشد که حیات بشرت را تهدید می‌نماید و با توسعه کشتیرانی میزان و نوع

³ - United Nation Convention on the Law of the Sea (UNCLOS).

انجام می‌رسند که در این راستا سه محور اصلی برای این مقوله وجود دارد که از جمله فقدان رابطه سلسله مراتبی، فقدان یک الگوی واحد حفاظت از محیط زیست، تکلیف به رعایت حقوق سایر دولت‌ها می‌باشد. با توجه به سه محور مذکور شکی نیست که افزایش دانش و آگاهی علمی پیرامون پیامدهای فعالیت انسانی بر محیط زیست، پیش شرط اصلی برای قانونگذاری و وضع قواعد در ارتباط با حقوق محیط زیست و تبیین سیاست‌ها در این حوزه می‌باشد. به همین جهت لازم است که بین چنین تحقیقاتی که سنگ بنای دانش محض را برای تصمیم سازی‌های مدیریتی آگاهانه انجام می‌دهند علی‌الخصوص در ارتباط با مناطق حفاظت شده دریایی، با دسته دیگر تحقیقات که به طور مستقیم ارتباطی ندارد بایستی تفکیک قائل شد. البته اینک، حفاظت از محیط زیست بدون داشتن آگاهی در مورد وضعیت، خطرها و تهدیدهای مربوط پدیده‌ای انتزاعی می‌باشد که در وضعیت کنونی دخالت بشر در محیط زیست طبیعی منطقی نمی‌نماید. همچنین، در حال حاضر روشن است که تحقیقات علمی در عرصه دریاها و اقیانوس‌ها بایستی در چارچوب یک سلسله مقررات و موازین بین المللی موجود در عرصه حقوق بین الملل از جمله مقررات و موازین مربوط به حفاظت از محیط زیست صورت پذیرد که به خودی خود حقوق و تعهداتی را برای تمامی دولت‌ها و سازمان‌های بین المللی در این راستا در پی دارد. لازم به ذکر است این نکته را نباید از نظر دور داشت که فعالیت‌های متضمن تحقیقات علمی دریایی خود باید با هدف افزایش دانش جامعه بشری پیرامون حفاظت موثرتر از محیط زیست، به ویژه محیط زیست دریایی به انجام رسند (مدنی، ۱۳۹۱: ۹۸-۹۲).

۳-۲- صلاحیت و مسئولیت دولت‌ها در حمایت و حفاظت از

محیط زیست دریایی در کنوانسیون ۱۹۸۲

یکی از مهمترین مشکلات پیش روی بحث حمایت و حفاظت از محیط زیست دریایی مسئله صلاحیت و ابهامات در این مورد می‌باشد. اگرچه آب‌های داخلی و دریای سرزمینی دولت‌ها ورای این ابهام و تردید وجود دارد، هنوز تکلیف مناطقی چون منطقه مجاور، منطقه انحصاری اقتصادی، تنگه‌های مورد استفاده کشتیرانی بین المللی، فلات قاره و دریای آزاد به درستی مشخص نیست. کنوانسیون بین المللی مارپل، برای اولین بار به استناد ماده ۴ خود به صراحت، تخلیه نفت به دریای آزاد را عملی مجرمانه تلقی و طرف‌های متعاقد صاحب صلاحیت (دولت‌های صاحب پرچم) را ملزم به تعقیب مصادیق ارتكابی کرده است. باوجود این، در بیشتر موارد این صلاحیت و تعهد دولت‌های صاحب پرچم به مرحله اجرا در

حقوق مبتنی بر مسئولیت مدنی است. ایضاً اینکه، محیط زیست دریا بخش اساسی و غیر قابل تفکیک از دیگر اجزای محیط زیست می‌باشد و تمامی اجزای محیط زیست با همدیگر در ارتباط می‌باشند و بر یکدیگر تاثیر می‌گذارند و هرگونه آلودگی محیط زیست دریاها بر دیگر مناطق تاثیر می‌گذارد. البته اینک، ایجاد هنجارها و دستورالعمل‌ها برای حمایت و حفاظت جهانی از محیط زیست محصول کنفرانس‌های سازمان ملل متحد راجع به حقوق دریاها است و اقدامات جامعه جهانی در چند دهه اخیر نسبت به حفظ و حمایت از محیط زیست دریاها توجه دولت‌ها و سازمان‌های بین المللی و حتی سازمان‌های عمومی غیر دولتی را به مسأله محیط زیست جلب نموده است. پیشگیری از وقوع جرم زیست محیطی در مقررات مختلف بین المللی مورد توجه قرار گرفته است. اصل پانزده کنوانسیون ریو نیز بیان می‌نماید که: به جهت حفظ محیط زیست، کشورها بایستی ضوابط و معیارهای پیشگیرانه حمایتی را طبق توانایی‌های خود مورد استفاده قرار دهند. پیشگیری از آلودگی دریاها از وظایف اصلی دولت‌ها در جلوگیری از آلودگی می‌باشد (همان، ۱۲).

۳- اصول حاکم بر حفاظت از محیط زیست دریایی

هدف سازمان بین المللی دریانوردی، تسهیل همکاری و مبادله اطلاعات میان کشورهای عضو در زمینه موضوعات فنی مربوط به کشتیرانی و ایجاد عالی ترین معیارهای ایمنی دریایی می‌باشد که در این راستا ایمو دارای مصوبات متعددی در زمینه حفاظت از محیط زیست است. با توجه به اینکه اعضای ایمو دولت‌های مختلف می‌باشند لذا اصول مورد بحث در واقع قواعد حاکم بر دولت‌های عضو ایمو^۴ در حفاظت از محیط زیست و مبنای نظری تعهدات دولت‌ها در اجرای مصوبات این سازمان می‌باشد و اصل توسعه پایدار و اصل جلوگیری و احتیاط از اصول حاکم بر حفاظت می‌باشند. لازم به ذکر است که اعلامیه اسکلهلم ۱۹۷۲، اصل ۲ اعلامیه ریو ۱۹۹۲، اعلامیه دهلی نوهند ۲۰۰۲ در این خصوص می‌باشند (رحیمی، ۱۳۹۹: ۲۳).

۳-۱- ارتباط میان تحقیقات علمی دریایی و مقوله حفاظت

از محیط زیست در کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها

تحقیقات علمی دریایی، به سلسله مطالعه‌ها و آزمایش‌هایی مربوط می‌شود که با هدف افزایش آگاهی انسان‌ها از محیط زیست دریا به

4 - International Maritime Organization (IMO)

محیط زیست اثرات زیان بار فیزیکی ایجاد نمایند عبارتند از لایروبی، نمونه برداری متضمن کندن و چیدن، استقرار دستگاه‌های ثابت در کف دریا، انداختن تور و کشیدن تور، لنگر اندازی، نمونه برداری از طریق وسایل کنترل از راه دور، عملیات سامانه‌ی ریختن آب پر فشار برای دفن کابل‌ها، نورافشانی با شدت بالا برای عملیات تصویر برداری می‌باشند. همچنین، فعالیت‌هایی که ممکن است اثرات زیان بار صوتی داشته باشند مواردی مثل تحقیقات زلزله سنجی، برش برداری زیرین کف دریا، مکان یابی صوتی و امثال آن می‌باشد که به نظر می‌رسد برای کاهش آسیب این موارد باید از حداقل منابع صوتی و نیز حداقل زمان پخش آن برای دستیابی به نتایج مورد نظر استفاده نمود که در این صورت کمترین اثر بر زندگی دریایی داشته باشند. در اثرات زیان بار شیمیایی نشانگرها، دانه افشانی، گرماسنج‌های مصرفی و مس و باتری‌های مصرفی موجود در آن‌ها در حین تحقیقات می‌توانند اثرات زیان باری بر محیط زیست دریایی وارد سازند که اگر استفاده از نشانگرهای شیمیایی برچیده شوند و استفاده از ابزارهای مصرف شدنی که دارای مواد خطرناک می‌باشند ممنوع شود، این اثرات کاهش پیدا می‌کند. دیگر فعالیت‌هایی که به محیط زیست دریا از طریق فعالیت‌های تحقیقاتی خطرناک به دریا آسیب می‌رسانند مواردی از جمله ریزش نفت، خروج مواد آگزوز، ریختن زباله یا مواد پلاستیکی، تخلیه فاضلاب، لنگر اندازی و خروج زباله خطرناک، حوادث تصادم یا به گل نشستن، تخلیه آب مخزن تعادل می‌باشد که برای پیشگیری از موارد مذکور هر کشتی تحقیقاتی باید طبق مقررات مدیریت ایمنی بین المللی⁵ یا مقررات معادل آن، تحقیقات علمی را انجام دهند. به دیگر سخن اینکه، حوادث دریایی زیان بار برای محیط زیست که در نتیجه فعالیت‌های تحقیقاتی علمی دریایی توسط یک شناور ممکن است اتفاق افتد مربوط می‌باشد که مواردی مثل اثرات رفتاری بر زندگی دریایی، تخلیه شیمیایی، آلودن گونه‌های زیست شناختی و آلودن در نتیجه از دست دادن تجهیزات، اختلال فیزیکی در زیستگاه‌ها مانند خطاهای حادث در جریان مانورهای نظامی و لنگراندازی می‌باشد که برای پیشگیری از این موارد باید ریسک سنجی تمامی برنامه‌ی سفر پیش از استقرار یا رها سازی هر نوع تجهیزات انجام گردد که در صورت لزوم، متصدی امر تحقیقات باید تجهیزات را تعمیر یا اصلاح نماید و یا از نیروی متخصص برای کاهش خطرات استفاده نمایند (مدنی، ۱۳۹۱: ۹۸-۹۵).

نمی‌آید. همچنین، کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲ در قیاس با کنوانسیون مارپل در این زمینه یک گام فراتر رفته است و صلاحیت دولت‌ها به خصوص دولت‌های صاحب بندر و صاحب پرچم را تقویت نموده است (قنبری جهرمی و شفیعی، ۱۳۹۵: ۶۲-۶۰).

با وجود اینکه تاثیر گذاری بشریت بر زیست محیط دریاها اجتناب ناپذیر است، فعالیت‌های حقوقی دولت‌ها در این عرصه، آثار مخربی را بر جای گذاشته است. اراده عام جامعه جهانی بر پیشگیری، کنترل و جلوگیری از بروز صدمات زیست محیطی و تاثیر مستقیم و غیر مستقیم این خسارت بر بقاء جوامع انسانی سبب گردیده که پرداختن به موضوع جبران خسارات زیست محیطی اجتناب ناپذیر شود. کنوانسیون حقوق دریاها مقرراتی در اختیار دولت‌ها قرار داده است که به سبب آن به کنترل آلودگی دریاها بپردازند. همانگونه که تعهد دولت‌ها برای جلوگیری از ایراد خسارت به سرزمین دولت دیگر، یک تعهد یکجانبه نیست، کلیه دولت‌ها ملزم هستند که به سبب حقوق بین الملل عرفی برای ممانعت از آلودگی زیست محیط دریا به همکاری با یکدیگر بپردازند. کلیات مسئولیت و تعهد دولت‌ها بر حمایت و حفاظت از زیست محیط دریا سبب گردیده که تشخیص، تصویب و اجرای قوانین لازم در این باره، بر عهده دولت‌ها قرار گیرد (شهادت نژاد و همکاران، ۱۳۹۹: ۸۲-۸۰).

مسئولیت مدنی هم در روابط میان کشورها قابل تصور است و هم در روابط خصوصی امکان مطرح شدن آن وجود دارد. گرچه در سطح بین المللی دعای کمتری درباره خسارت‌های ناشی از آلودگی زیست محیطی مطرح شده است اما در روابط داخلی اغلب دولت‌ها، محیط زیست بیشتر تحت حمایت‌های خصوصی قرار می‌گیرد. اصل بنیادین در مسئولیت مدنی خسارات زیست محیطی، چه در عرصه بین المللی و چه در قوانین خصوصی بسیاری از کشورها است. حق داشتن محیط زیست سالم در دسته سومین نسل از حقوق بشر شناسایی شده و در قوانین اساسی اغلب کشورهای جهان به آن اشاره شده است (موسوی و طباطبائی نژاد، ۱۳۹۳: ۲۶۳).

۳-۳- اثرات زیان بار احتمالی فعالیت‌های تحقیقاتی علمی دریایی بر پیکره‌ی محیط زیست

اثرات و تهدیدهایی که در نتیجه تحقیقات علمی محیط زیست دریایی را با خطر مواجه می‌سازند فعالیت‌های تحقیقاتی با اثرات زیان بار فیزیکی، صوتی، شیمیایی، فعالیت‌های خطرناک و حوادث می‌باشند که هر کدام از این فعالیت‌ها به تنهایی بر پیکره محیط زیست زیان وارد می‌سازد. در فعالیت‌های تحقیقاتی که می‌توانند بر

⁵ -International Safety Management (ISM)

در نتیجه کشور ساحلی قادر است در دریای سرزمینی خود اقدام به ساخت جزایر مصنوعی کند. پس کنوانسیون حقوق دریاها درباره ممانعت از اثرات مخرب زیست محیطی این جزایر ناکام بوده است(کریمی پور و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۸۶).

مضاف بر اینکه، در بعضی موارد قواعد و مقررات اشاره‌ای صریح و یا حتی ضمنی در ممانعت از آلودگی دریایی و بیان تعهدات و مسئولیت‌های آلوده کننده ندارد و در این باره ساکت هستند(همان منبع).

یا اینکه گرایش حقوق اداری در حفاظت از محیط زیست اعم از محیط زیست دریایی مبتنی بر رویکرد همکاری گرایانه با آلاینده-های زیست محیطی است که این رویکرد از سرکوب قضایی نقض-های زیست محیطی آکراه دارد. بر اساس این رویکرد در کنار نظارت بر فعالیت‌های خطرناک شرکت‌های آلاینده محیط زیست ، با مذاکره، همفکری، آموزش آلوده کنندگان محیط زیست دریایی سریعتر و با هزینه اندک می‌توان به هدف حفاظت از محیط زیست دریایی و جلوگیری از آلودگی آن حاصل شد(عبداللهی، ۱۳۸۶: ۱۰۲).

التهایه اینکه، نظام مسئولیت مدنی در حفاظت از محیط زیست علی‌الخصوص محیط زیست دریایی با نواقصی مواجه است و حقوق مسئولیت مدنی مبتنی بر عدم جواز اضرار به دیگری است. بر اساس حقوق مسئولیت مدنی اشخاص در صورت وارد ساختن خسارت به دیگران باید از عهده جبران کامل خسارت برآیند. مسئولیت مذکور ناظر بر خسارات غیر عمدی است از روی بی احتیاطی ، سهلانگاری یا تصادف اتفاق افتاده است. در نتیجه حقوق مسئولیت مدنی برای پاسخ دادن به خساراتی که از روی عمد و یا سوء نیت به دیگران وارد می‌شود مناسب نمی‌باشد و چنین مسئولیتی به حقوق کیفری ارجاع داده می‌شود. در موارد اضرار عمدی در صورت قبول صرف جبران خسارت و انکار ضرورت نیاز به حقوق کیفری، در حقیقت به آلوده کنندگان محیط زیست دریایی اجازه می‌دهیم که با در نظر گرفتن پرداخت غرامت به قربانیان اقدامات خود، به دیگران به طور عامدانه و آگاهانه خسارت وارد سازد(همان، ۱۰۴).

۳-۶- تدابیر احتیاطی در حمایت از محیط زیست دریاها

اصل احتیاط از سه جهت در حمایت از محیط زیست دریاها و خطراتی که محیط زیست را تهدید می‌نماید مورد توجه قرار دارد. دولت‌ها مکلف می‌باشند تا اقدامات احتیاطی در در تغییرات آب

۳-۴- مشکلات ناشی از اجرای کنوانسیون‌های مربوط به

حفاظت محیط زیست دریایی

به جهت اینکه اجرای کنوانسیون‌های مربوط به حفاظت محیط زیست دریایی نیازمند به ایجاد تجهیزات اضافی ممانعت از آلودگی و اعمال مقررات و کنترل‌های ویژه‌ای است آن‌ها همواره با مشکلات اقتصادی، فنی و سیاسی نسبتاً شدیدی روبرو هستند. لذا اجرای این کنوانسیون‌ها برای مالکان صنایع دریایی علی‌الخصوص کشتی‌ها و بنادر سبب افزایش هزینه‌ها شده است. همچنین، ف به سبب ماهیت فرامرزی آلودگی محیط زیست دریایی، در اغلب موارد دولت‌ها تمایل چندانی به سرمایه گذاری انفرادی و قبول مقررات و استانداردهای دشوارتری برای جلوگیری از آلودگی دریا از خود بروز نمی‌دهند. زیرا در صورت قبول چنین شرایطی صنایع دریایی آن‌ها امکان رقابت با صنایع دیگر کشورها را از دست می‌دهد. افزون بر اینکه کشورهای در حال توسعه کشورهای پیشرفته را مقصر اصلی آلودگی دریاها می‌دانند از سوی دیگر جلوگیری از آلودگی نیازمند سطوح بالای تکنولوژی بوده و وضع استانداردهایی که با دانش فنی همان زمان تطابق نداشت کار بیهوده‌ای به نظر می‌رسید(صفازرزاده و همکاران، ۱۳۸۵: ۵۱۱).

همچنین، وجود چنین مشکلاتی در سطح بین الملل و روند تدوین کنوانسیون‌ها در امر جلوگیری از آلودگی دریاها همچنان ادامه یافته و سازمان‌های بین المللی تلاش بسیاری برای حذف مقررات پیش پا افتاده و ایجاد مقررات دقیق‌تر نموده‌اند.

۳-۵- خلاصه‌های قانونی در حفاظت از محیط زیست دریایی

در حفاظت از محیط زیست دریایی خلاصه‌های قانونی وجود دارند که از جمله نقص یا ناکرآمد بودن مقررات بین المللی، ساکت بودن قواعد و مقررات بین المللی، عدم کفایت سازوکارهای حقوق اداری در حفاظت از محیط زیست، ضعف حقوق مسئولیت مدنی در حفاظت از محیط زیست می‌باشد. یکی از مثال‌های عینی جهت روشن نمودن معنای ناقص و ناکرآمد بودن قواعد و مقررات بین المللی در حفاظت از محیط زیست دریایی ساخت جزایر مصنوعی در مناطق مختلف دریایی می‌باشد. کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲ شرایط و ضوابط و نحوه ساخت جزایر مصنوعی را در مناطق انحصاری اقتصادی، فلات قاره و دریای آزاد در مواد ۶۰، ۵۶، ۸۷ بیان داشته است لذا چون کشور ساحلی در دریای سرزمینی از حقوق حاکمیتی برخوردار می‌باشد و منعی هم در کنوانسیون حقوق دریاها درباره ساخت جزایر مصنوعی در این منطقه پیش بینی نشده است

النهاییه اینک، چنانچه در اقدامات و فعالیت‌های توسعه‌ای دولت‌ها در محیط زیست دریایی، احتمال ورود آسیب و خسارت به محیط زیست وجود داشته باشد، دولت‌ها موظف هستند اقدامات احتیاطی را پیش بینی نموده و جهت کنترل آسیب‌های احتمالی قاعده گذاری نمایند (Alhaji, 2003: 70).

۷-۳- روش‌های حل و فصل اختلافات در حقوق محیط

زیست دریایی

حل و فصل اختلافات یکی از اشتغالاتی است که هر جامعه باید نسبت به آن با حسن نیت اقدام نماید و تابع حاکمیت قانون باشد. یکی از اصول حقوق بین الملل این است که دولت‌ها باید اختلافات خود را با روش‌های مسالمت آمیز حل و فصل نمایند و نباید برای این منظور به استفاده از زور متوسل شوند. ماده ۳۳ منشور و اعلامیه مانیل درباره حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات ۱۹۸۲ این اصل را تقویت می‌کند. در روابط بین الملل اکثر اختلافات از رهگذر مستقیم بین طرف‌های اختلاف و یا با مساعدت یک طرف ثالث به شکل تلاش‌های سازش یا روش تحقیق حل و فصل می‌گردند. مطابق ماده ۲۷۹ کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲ دولت‌های طرف معاهده قبول کرده‌اند که هر اختلاف میان خود درباره تفسیر یا اجرای آن معاهده را با روش‌های مسالمت آمیز حل و فصل نمایند. در اختلافات محیط زیستی، طرفین اغلب باید با حسن نیت، جهت جلوگیری از ایجاد آسیب و صدمه بیشتر و تشدید شدن بحران در یک وضعیت یا اختلاف و یا از طریق تبادل اطلاعات و شفافیت سازی باهم به مذاکره بپردازند تا بتوانند نسبت به کاهش آسیب‌های زیست محیطی در وقت مقتضی^۶ از طریق مذاکره، به نتیجه برسند. علاوه بر آن، مطابق ماده ۴ کنوانسیون راجع به سازمان بین المللی دریانوردی و ماده ۸ کنوانسیون ۱۹۶۸ راجع به مداخله در دریای آزاد در خصوص خسارات ناشی از آلودگی‌های نفتی و کنوانسیون ملل متحد در مورد حقوق دریاها در ماده ۲۸۳، تبادل نظر را پیش بینی کرده است و اشعار می‌دارد: زمانی که یک اختلاف بین کشورهای عضو در ارتباط با تفسیر یا اجرای این کنوانسیون رخ داد، طرفین اختلاف به طور سریع درباره حل و فصل آن با مذاکره یا دیگر روش‌های مسالمت آمیز، تبادل نظر خواهند نمود و براساس بند ۲ طرفین همچنین درباره یک روش حل و فصل اختلاف که بدون نتیجه خاتمه یافته یا درموردی که یک اختلاف حل و فصل شده ولی شرایط ایجاب می‌نماید که درباره نحوه اجرای حل و فصل آن

و هوا، آلودگی محیط زیست دریایی و صید بی رویه آبریان اتخاذ نماید. گرم شدن زمین، تاثیرات خطرناک و بسیاری بر محیط زیست دریاها بر جای گذاشته است. بر اثر گرم شدن آب اقیانوس‌ها، تپه‌های مرجانی سفید شده‌اند و حیات آن‌ها به شدت در معرض خطر است که یکی از مکان‌هایی که در خطر جدی نابودی تپه‌های مرجانی قرار دارد، دریای آندمان در اطراف تایلند است. با گرم شدن هوا و آب شدن یخ‌های قطب شمال از میزان نمک آب اقیانوس منجمد شمالی کاسته شده است. این امر سبب به پایین قرار گرفتن آب سرد در اقیانوس‌ها و در نتیجه ایجاد اثرات مخرب زیست محیطی در کشورهای مجاور آن مثل کشورهای اسکندیناوی و روسیه شده است. هرچند که برخی هنوز هم درباره دخالت نقش انسان در تغییرات آب و هوایی تردید دارند اما گزارش‌های شورای بین دولتی تغییرات آب و هوایی حاکی از این است که گازهای گلخانه‌ای ناشی از فعالیت انسان‌ها، علت اصلی گرم شدن هوا و ارتفاع زیاد امواج اقیانوس‌ها و دریاها می‌باشد. بنابراین یک اصل احتیاطی در راستای جلوگیری و کنترل تغییرات آب و هوایی ضروری به نظر می‌رسد (بنافی و آرش پور، ۱۳۹۶: ۴۲-۴۱).

همچنین، ورود پسماندهای شیمیایی خطرناک سبب به خطر افتادن محیط زیست دریاها شده است. جامعه جهانی در زمینه جلوگیری از ورود مواد شیمیایی خطرناک به دریاها کارهای پراکنده‌ای انجام داده است. بعنوان مثال، کنوانسیون لزوم اطلاع رسانی و جلب رضایت کشورها در تجارت مواد شیمیایی خطرناک برای محیط زیست و آفت کش‌ها مورخ ۱۹۹۸، به جای ممنوعیت یا محدودیت تجارت مواد شیمیایی، از کشورها خواستار این می‌باشد که به هنگام بارگیری این مواد به دیگر کشورها اطلاع رسانی شود و رضایت آن‌ها را جلب نمایند. کنوانسیون استکهلم درباره آلاینده‌های ارگانیک ماندگار در طبیعت، اصل احتیاط را جزء اهداف خود قرار داده است. یکی از مواردی که به شدت در آلودگی محیط زیست دریایی نقش دارد، تخلیه آب توازن کشتی‌ها و آلودگی نفتی ناشی از نشت نفت از کشتی‌ها و سکوه‌های نفتی است (همان، ۴۴).

افزون براینکه، عدم رعایت اصول صحیح بهره‌برداری از منابع، آسیب‌های جبران ناپذیری به محیط زیست دریایی وارد شده است. عدم توجه به چرخه زندگی در دریا، خسارات بسیاری به آن وارد نموده است به طوری که گاهی این آسیب‌ها آنقدر زیاد و فراگیر بوده است که جبران آن بسیار مشکل و یا محال به نظر می‌رسد و حتی بعضی از گونه‌های آبرزی در یک منطقه در معرض خطر نابودی

قرار گرفته‌اند. (Hancock, 1997: 650).

⁶ -Golden Time

- ۲- جعفری مساعد، محمد (۱۳۸۸)، حمایت جنایی از محیط زیست، چاپ اول، تهران: انتشارات سازمان محیط زیست
- ۳- زمانی، قاسم (۱۳۸۸)، جرم انگاری تخریب محیط زیست در حقوق بین الملل، چاپ اول، تهران: انتشارات سازمان محیط زیست
- ۴- صفارزاده، محمود؛ حمیدی، حمید؛ شهبان، محمدعلی؛ عزیزآبادی، ابراهیم (۱۳۸۵)، حمل و نقل دریایی، چاپ اول، تهران: انتشارات اسرار دانشی مقالات
- ۵- بنافی، فرشته؛ آرش پور، علیرضا (۱۳۹۶)، جایگاه اصل احتیاط در حمایت از محیط زیست دریایی، نشریه مطالعات حقوقی، دوره نهم، شماره ۴، صص ۵۴-۲۹
- ۶- حکیم زاده خونی، پیمان (۱۳۹۶)، پیشگیری عملی از آلودگی محیط زیست دریایی، همایش کنفرانس ملی تحقیقات علمی جهان در مدیریت، حسابداری، حقوق و علوم اجتماعی، صص ۱۶-۱
- ۷- شهرداد نژاد، نغمه؛ جعفری، افشین؛ جلالیان، عسکر (۱۳۹۹)، مسئولیت دولت ساحلی در آلودگی زیست محیطی با تأکید بر اصل مشارکت در کنوانسیون حقوق دریاها، نشریه پژوهش ملل، شماره ۶۱، صص ۶۷-۹۰
- ۸- عبدالهی، محسن (۱۳۸۶)، حمایت کیفری از محیط زیست تأملی بر بایسته‌های حقوق کیفری زیست محیطی، فصلنامه علوم محیطی، سال پنجم، شماره ۱، صص ۳۲-۲۰
- ۹- قنبری جهرمی، محمدجعفر؛ شعبی بافتی، نگین (۱۳۹۵)، ابعاد حقوقی بین المللی مقابله با آلودگی نفتی دریایی و نظام مسئولیت کیفری، نشریه حقوقی بین المللی، شماره ۵۵، صص ۸۰-۵۳
- ۱۰- کریمی پور، بداله؛ گل کریمی، عابد؛ حسینی، سیدمحمد (۱۳۹۴)، ژئوپلیتیک خالاهای حقوقی مبارزه با آلودگی دریاها، فصلنامه مجلس و راهبرد، شماره ۸۳، صص ۳۹-۲۰
- ۱۱- مدنی، سیدضیاء الدین (۱۳۹۱)، محورهای ارتباطی میان تحقیقات علمی دریایی و مقوله حفاظت از محیط زیست دریایی: یک واکاوی حقوقی بین المللی، اقیانوس شناسی، سال سوم، شماره ۱۱، صص ۹۹-۹۱
- ۱۲- موسوی، سید فضل الله؛ طباطبائی نژاد، سیدمحمد (۱۳۹۳)، قانون حاکم بر مسئولیت مدنی ناشی از خسارت‌های زیست محیطی، نشریه مطالعات حقوق خصوصی، سال ۴۴، شماره ۳، صص ۴۷۵-۴۶۱
- ۱۳- نجفی نسب، فرناز (۱۳۸۶)، برنامه ریزی و حفاظت از محیط زیست دریایی ناشی از فعالیت‌های خشکی-منشایی، نهمین همایش صنایع دریایی، استان مازندران، صص ۱۱-۱
- پایان نامه‌ها
- ۱۴- برزگر، عباس (۱۳۹۷)، حفاظت محیط زیست دریای خزر و برنامه سازمان ملل متحد برای حفاظت از محیط زیست، پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
- ۱۵- رحیمی، شایان (۱۳۹۹)، نقش مصوبات و رویکردهای جدید سازمان بین الملل دریایی در حفاظت از محیط زیست دریایی، پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق بین الملل، دانشگاه شهید بهشتی
- ۱۶- فتحی، بهرام (۱۳۹۴)، نقش دیوان بین المللی حقوق دریاها در حفظ محیط زیست دریایی، پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق بین الملل، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی
- ب- منابع انگلیسی

مشورت نمایند با یکدیگر سریعاً تبادل نظر خواهند نمود (فتحی)،
۱۳۹۴: ۵۲-۵۰.

نتیجه گیری

در حال حاضر مشکلات زیست محیطی نه فقط آرامش بشر را در معرض خطر قرار داده است بلکه موجودیت او را نیز مورد تهدید قرار داده است. یکی از عناصر اصلی محیط زیست، محیط زیست دریایی است که در طی سالیان متمادی دستخوش تغییرات زیادی گردیده و فعالیت‌های مخرب انسانی تأثیر منفی قابل توجهی بر آن داشته است. ورود مواد آلاینده به دریاها سبب آلودگی محیط زیست دریایی و به دنبال آن انقراض گونه‌های متعدد جانوری و ایجاد اختلال در چرخه زیست محیطی شده است اگرچه توسعه صنعتی و اقتصادی خود نیز سبب ایجاد آلودگی در دریاها می‌باشند. همچنین، حفاظت از محیط زیست دریایی نیازمند تدوین برنامه برای اقدامات اصلاحی جهت کاهش و یا حذف آلاینده‌های تأثیر گذار می‌باشند که برای شناسایی آلاینده‌ها بایستی نوع آن‌ها مشخص گردند. حفاظت از محیط زیست دریایی منبع برخی از رفتارهای آلوده کننده و تلاش در جهت بهبود و بهسازی محیط آلوده می‌باشد که یکی از راه‌های حفاظت، مشارکت دولت‌های ساحلی در جهت بهبود و بهسازی محیط آلوده می‌باشد.

سپاسگزاری

از معاونت محترم پژوهشی به خاطر حمایت حمایت معنوی در اجرای پژوهش حاضر سپاسگزاری می‌شود.
از آقای دکتر عبدالله عزیززاده به خاطر بازبینی متن مقاله و ارائه نظرهای ساختاری تشکر و قدردانی می‌شود.
از داوران محترم به خاطر ارائه نظرهای ساختاری و علمی سپاسگزاری می‌شود.
نگارندگان بر خود لازم می‌دانند از آقای دکتر محمد رسول آهنگران به خاطر مطالعه متن مقاله حاضر و ارائه نظرهای ارزشمند سپاسگزاری نمایند.

- ۷- منابع
- الف- منابع فارسی
- کتاب‌ها
- ۱- تقی زاده انصاری، مصطفی (۱۳۹۳)، حقوق بین الملل محیط زیست، تهران: انتشارات خرسندی

- and Sustaining World Fisheries Resources:
The State of Science and Management, CSIRO
Publishing
- 17-Alhaji, M. B.M. ,(2003) From Rio to
Johannesburg: Reflections on the
Role of International Legal Norms in
Sustainable development,16 Georgetown
International Environmental Law
- 18-Almutairi, Yousef H(2016), Protection of
Marine the Environment under International
Law and Kuwaiti Criminal Law ,SJD
Dissertation , Pace University School of Law
- 19-Hancock, D.A. , Smith, v, Grant, A. and
Beumer, J.P. (1997) Developing

Scientific Journal of Modern
Jurisprudence and Law

Print ISSN: 2717- 1469
Online ISSN: 2717 - 1477

Profile in ISC, SID, Noormags,
Magiran, Ensani, GoogleScholar
www.jaml.ir
Third Year, Issue 12
Pages 50-61

The legal system governing the protection of the marine environment

Dr. Peyman Hakimzadeh Khoei

Assistant Professor, PhD in International Law, Islamic Azad
University, Tabriz Branch, Iran

Shahla Sotoudeh

PhD researcher in International Law, Islamic Azad University, Ares
Campus, Iran - Member of the Iranian Association of United
Nations Studies.

Abstract

Benefiting from a healthy environment is one of the rights that is examined in the form of the third generation of human rights. The movement to protect the environment in the international arena starts more than half a century ago, and the protection of the environment in the international arena has that level of importance, and the international has progressed to the point where even non-governmental judicial institutions protect the environment. They have asked for permission to solve environmental problems. Unfortunately, until the 1950s, the seas were considered as areas for disposal of waste materials, and with the development of global trade through the seas and the increase in sea transportation, as well as the movement of organic materials through the sea, pollution in the sea and the importance of protecting the marine environment , was mostly considered by the international communities and in this regard, international organizations tried to follow a special system to support and protect the marine environment. Therefore, governments and specialized organizations commit themselves to take actions in this field through conferences, declarations and international meetings.

Keywords: Protection, Jurisdiction, Marine environment, Convention on the Law of the Sea, Pollution.

JEL Classification: Jurisprudence - Law - Criminal and Criminology - International Law - Private Law

---

* Corresponding author: sotodeshahla791@gmail.com